

Biegli i specjaliści

|

Art. 193. KPK

§ 1.

Jeżeli stwierdzenie okoliczności mających istotne znaczenie dla rozstrzygnięcia sprawy wymaga wiadomości specjalnych, zasięga się opinii biegłego albo biegłych.

§ 2.

W celu wydania opinii można też zwrócić się do instytucji naukowej lub specjalistycznej.

§ 3.

W wypadku powołania biegłych z zakresu różnych specjalności, o tym, czy mają oni przeprowadzić badania wspólnie i wydać jedną wspólną opinię, czy opinie odrębne, rozstrzyga organ procesowy powołujący biegłych.

Art. 278. KPC

§ 1.

W wypadkach wymagających wiadomości specjalnych sąd po wysłuchaniu wniosków stron co do liczby biegłych i ich wyboru może wezwać jednego lub kilku biegłych w celu zasięgnięcia ich opinii.

§ 2.

Sąd orzekający może pozostawić prawo wyboru biegłego sędziemu wyznaczonemu lub sądowi wezwanemu.

§ 3.

Sąd oznaczy, czy opinia ma być przedstawiona ustnie, czy na piśmie.

Art. 84. KPA

§ 1.

Gdy w sprawie wymagane są wiadomości specjalne, organ administracji publicznej może zwrócić się do biegłego lub biegłych o wydanie opinii.

§ 2.

Biegły podlega wyłączeniu na zasadach i w trybie określonym w **art. 24** *wyłączenie pracownika organu od udziału w postępowaniu*. Poza tym do biegłych stosuje się przepisy dotyczące przesłuchania świadków.

Biegły I - mający dużą wprawę, doświadczenie w jakiejś dziedzinie.

Biegły II- specjalista w danej dziedzinie.

Biegły sądowy osoba powołana przez sąd do wydawania opinii w zakresie posiadanych wiadomości fachowych.

<http://sjp.pwn.pl/>

Biegły to osoba posiadająca wiadomości specjalne, wezwana postanowieniem o powołaniu biegłego przez organ procesowy do zbadania i wyjaśnienia istotnych dla rozstrzygnięcia sprawy okoliczności.

(ujęcie prawno-kryminalistyczne)

Biegły w ujęciu historycznym i współczesnym

1. Biegły jako uczony świadek

Podobny tryb przekazywania informacji.

Stosowanie do biegłego odpowiednio przepisów o przesłuchaniu świadka- art. 197 § 3 k.p.k. :

- art. 177 (obowiązek stawienia i przedstawienia opinii),
- 179-181 (zwolnienie od obowiązku zachowania tajemnicy państwowej, przesłuchiwanie osób zobowiązanych do zachowania tajemnicy zawodowej, przesłuchanie z wyłączeniem jawności),
- 187 ,188 § 2 i 4 (odbieranie przyrzeczenia),
- art. 190 (pouczenie o odpowiedzialności karnej za złożenie fałszywej opinii),
- 191 § 1 k. p. k.(początek przesłuchania).

Różnice- odmienne funkcje świadka i biegłego:

świadek	biegły
Świadek przekazuje swoje spostrzeżenia	Biegły prowadzi badania przekazanego materiału bądź wykorzystując swoją wiedzę, formułuje opinię, która jest podstawą ustalenia istotnych okoliczności dla rozstrzygnięcia sprawy.
Świadek składa zeznania ustnie.	Biegły może składać opinię na piśmie.
Świadek nie ma obowiązku wyjaśnienia podstawy swoich spostrzeżeń, nie wysnuwa w zasadzie wniosków z tego co spostrzegł.	Biegły musi uzasadnić swoją opinię.
Świadek jest niekiedy jedyną osobą, która poczyniła spostrzeżenia, nie może być zastąpiony.	Biegłego może zazwyczaj zastąpić inny biegły.

2. Biegły „naukowy sędzia”

Uważano, że opinia biegłego jest fragmentarycznym wyrokiem lub gotowym rozstrzygnięciem kwestii wątpliwej i które sędzia włącza jedynie do swego wyroku.

Biegły nie jest sędzią, nie on rozstrzyga, nie ponosi odpowiedzialności za wyrok.

Organ procesowy ma obowiązek ocenić opinię biegłego. Prawo do kontroli opinii biegłego mają strony postępowania.

3. Biegły jako pomocnik procesowy

Pomocnik *sensu largo*. Biegły jako samodzielne źródło dowodowe, dawca wiadomości specjalnych.

Pomocnik *sensu stricto*. Biegły udzielający pomocy naukowo-technicznej przy dokonywaniu spostrzeżeń przez organ procesowy.

Pomoc:

- w uzyskiwaniu rzeczowych środków dowodowych,
- w wykrywaniu śladów,
- w umiejętnym wydobyciu informacji od osób i rzeczy będących nośnikami informacji dowodowych,
- w prawidłowym zabezpieczeniu oraz dokumentowaniu uzyskanych danych).

Funkcje te dość często się splatają. Podczas udzielania pomocy techniczno-fachowej, biegły czasami składa opinię częściową.

Współpraca organu procesowego z biegłym

Przeprowadzenie dowodu z opinii biegłego wymaga **współpracy organu procesowego z biegłym**, mimo jego kierowniczej roli. Rozpoczyna się ona z chwilą powołania biegłego.

Organ procesowy:

- wyznacza osobę biegłego,
- zmienia, wyłącza biegłego,
- wskazuje zakres i przedmiot ekspertyzy,
- wyznacza termin złożenia opinii,
- dostarcza materiał dowodowy, ewentualnie akta sprawy w zakresie niezbędnym do opiniowania,
- przyjmuje i ocenia opinię.

Czasami biegły decyduje o potrzebie przeprowadzenia badań specjalistycznych, np. o stanie zdrowia psychicznego oskarżonego, o konieczności przeprowadzenia obserwacji (art.203 k.p.k.).

Konsultacje przed powołaniem biegłego, np. co do zasadności przeprowadzenia badań, wyboru biegłego, wskazania zakresu ekspertyzy, sposobu zgromadzenia materiału badawczego (np. porównawczego), terminu wydania opinii itp.

W trakcie ekspertyzy, biegły:

- powinien zwrócić uwagę na potrzebę (możliwość) dokonania innych ustaleń,
- powinien uzyskać zgodę na dokonanie zmian materialnych w materiale badawczym,
- może zwrócić się o doprecyzowanie zakresu ekspertyzy, uzupełnienie materiału porównawczego, dostarczenie niezbędnych do badań informacji.

Wiadomości specjalne

Wiadomości specjalne to wiadomości przekraczające normalną, ogólnie dostępną wiedzę w zakresie nauki, techniki, sztuki, rzemiosła lub innej umiejętności.

Nie jest to wiedza dostępna dla dorosłego człowieka o odpowiednim doświadczeniu życiowym, wykształceniu i zasobie wiedzy ogólnej.

(wyrok SN z 15.04.1976 r.)

J. Sehn – wiedza specjalna teoretyczna musi iść w parze z praktyką, to dopiero przesądza o predyspozycjach danej osoby do pełnienia funkcji biegłego.

Posiadana wiedza i umiejętności muszą być poparte ciągłą aktualizacją poprzez doksztalcanie.

-Nie powołuje się biegłego w zakresie tzw. faktów powszechnie znanych mających oparcie w nauce i doświadczeniu życiowym.

Należą do nich również „...fakty historyczne, utrwalone w piśmiennictwie naukowym, a więc te relacje o pewnych mających miejsce w przeszłości zdarzeniach, w tym także politycznych, które w sposób zgodny z zasadami metodologii naukowej, a więc w oparciu o różnorodne źródła , ujawnione zostały przez historyków.” (wyrok SN z 09.03.1993)

Przykłady

-Nie powołuje się biegłego w kwestiach nieistotnych czy incydentalnych (art.193 k.p.k.).

Posiadanie przez organ prowadzący postępowanie wiadomości specjalnych nie zwalnia z obowiązku powołania biegłego, jeśli zajdzie taka potrzeba (spełnione zostaną przesłanki proceduralne).

Kumulowanie ról procesowych naruszałoby kontradyktoryjność procesu i podważałoby gwarancje procesowe stron, uniemożliwiłoby kontrolę opinii przez strony postępowania.

Przedmiotem ekspertyzy nie mogą być wiadomości specjalne z dziedziny prawa.

Wyjątkowo dopuszcza się wykorzystanie wiadomości specjalnych z zakresu prawa międzynarodowego, a nawet z zakresu rzadziej stosowanych i skomplikowanych dziedzin prawa krajowego.

(S. Kalinowski, Biegły i jego opinia, Wydawnictwo CLK KGP, Warszawa 1994,
T. Tomaszewski, Biegły i jego opinia w procesie karnym, Kraków 2000)

Biegły- źródło dowodowe.

Ekspertyza- czynność dowodowa.

Opinia biegłego- środek dowodowy.

Okoliczność faktyczna, dla której zbadania powołano biegłego, została wyjaśniona (była niewiadomą).

Ekspertyza (Słownik języka polskiego)-
specjalistyczne badanie przeprowadzane przez
ekspertów; też: wynik tego badania.

Opinia (Słownik języka polskiego):

1. Przekonanie o czymś, pogląd na jakąś sprawę.
2. Sposób, w jaki oceniają kogoś inni.
3. **Orzeczenie specjalisty na jakiś temat.**

<http://sjp.pwn.pl/>

Ekspertyza w przepisach

Brak wyjaśnienia pojęcia ekspertyzy w przepisach prawnych (ekspertyza w art. 194 k. p. k., 198 § 3 k. p. k., 200 k.p.k.). Na określenie tych czynności, które są ekspertyzą używa się różnych pojęć:

- badanie (np. art.198 § 2 k. p. k., ekspertyza psychiatryczna- art.203 k.p.k.),
- otwarcie zwłok- art. 209 k.p.k.

W k.p.c. nie stosuje się pojęcia *ekspertyza* , stosuje się pojęcie *badanie* lub *opinia* (opinia- art. 278, 285,290 k.p.c., badanie- art. 305, 307 § 1- dowód z grupowego badania krwi).

W k.p.a. stosuje się termin *opinia* (termin *ekspertyza* zastosowany został raz w art. 67 § 2 pkt.3).

Ekspertyza w doktrynie

- Ekspertyza **w wąskim znaczeniu** oznacza całokształt czynności biegłego, wymagających wiadomości specjalnych w zakresie danej dziedziny nauki, techniki, sztuki, rzemiosła lub innej umiejętności, na zlecenie organu procesowego i zakończonych opinią mogąca mieć charakter dowodu w procesie, niezbędnego do wyjaśnienia okoliczności mających istotne znaczenie dla rozstrzygnięcia sprawy.

Ekspertyza w szerokim znaczeniu obejmuje, poza czynnościami biegłego, również czynności organu procesowego związane z powołaniem biegłego, a także czynności związane z kontrolą opinii biegłego przez organ procesowy i strony postępowania , a zakończoną jej przyjęciem lub odrzuceniem .

Rodzaje ekspertyz

Ze względu na rodzaj wykorzystanej wiedzy można podzielić ekspertyzy, np. na:

- ekspertyzy medyczne,
- psychologiczne,
- psychiatryczne,
- z zakresu księgowości,
- toksykologiczne,
- kryminalistyczne.

Ekspertyzy kryminalistyczne

- I. Ekspertyzy z zakresu taktyki kryminalistycznej, które dotyczą ustalania np. sylwetki psychologicznej sprawców, modus operandi sprawcy, budowania wersji zdarzenia itp.
- II Z zakresu techniki kryminalistycznej
 1. Ekspertyzy ściśle kryminalistyczne, których cel, metody i środki zostały opracowane w ramach nauki kryminalistyki. Są to:
 - ekspertyza daktyloskopijna,
 - ekspertyza mechanoskopijna,
 - ekspertyza dokumentów,
 - ekspertyza broni palnej i śladów jej użycia,
 - ekspertyza traseologiczna.

2. Ekspertyzy kryminalistyczne w szerokim tego słowa znaczeniu, którym cel wyznacza nauka kryminalistyki, natomiast metody i środki ich przeprowadzania zostały opracowane w ramach innych dziedzin nauk. Są to:

- niektóre ekspertyzy chemiczne,
- niektóre ekspertyzy biologiczne,
- niektóre ekspertyzy fizyczne,
- niektóre ekspertyzy antropologiczne,
- niektóre ekspertyzy toksykologiczne.

3. Nowe ekspertyzy, których cel badań wyznaczony jest przez naukę kryminalistyki, natomiast elementy ich metodyki opracowano w ramach innych dziedzin nauki. Nauka kryminalistyki dokonuje scalenia metodyki ich przeprowadzania w jeden zwarty system. Są to np.:

- ekspertyza osmologiczna,
- ekspertyza fonoskopijna,
- ekspertyza DNA,
- ekspertyza mikrośladów.

Podział ekspertyz dokonany przez T. Hanauska

Ze względu na formę realizacji ekspertyzy:

- ekspertyzy indywidualne,
- ekspertyzy zespołowe,
- ekspertyzy kompleksowe (art.193 § 3 k.p.k.).

Ze względu na rodzaj czynności biegłego:

- ekspertyzy, których częścią składową są badania,
- ekspertyzy abstrakcyjne.

Ze względu na podmiot zlecający:

- ekspertyzy zlecone przez organ procesowy,
- ekspertyzy prywatne.

Ekspertyza prywatna, pozasądowa - dokument sporządzany na zlecenie uczestników procesu karnego- najczęściej przez oskarżonego- przez osoby posiadające wiadomości specjalne w danej dziedzinie. Nie dostarcza opinii w rozumieniu art.193 § 1 k.p.k.

Ekspertyza prywatna może być cennym źródłem informacji, wpływającym na linię obrony, może wpłynąć na jej modyfikację. Może być podstawą do składania wniosków dowodowych.

Ekspertyza prywatna może być wykorzystana w postępowaniu poprzez włączenie jej do materiału dowodowego jako dokumentu prywatnego (art.393 §3k.p.k.), jak i poprzez przesłuchanie osoby opiniującej.

Może stać się podstawą dopuszczenia dowodu z opinii uzupełniającej biegłego, który był powołany w sprawie, czy wyznaczenia innego biegłego.

W doktrynie wskazuje się, że opinia prywatna może być traktowana jako wniosek dowodowy.

Ekspertyzy obligatoryjne i fakultatywne:

Ekspertyzy obligatoryjne np.:

Art. 209 § 1 k.p.k.- otwarcie zwłok.

Art. 202 § 1 k.p.k.- ekspertyza psychiatryczna w przypadku konieczności wydania opinii o stanie zdrowia psychicznego oskarżonego; ekspertyza seksuologiczna w przypadku konieczności wydania opinii o stanie zdrowia psychicznego w zakresie zaburzeń preferencji seksualnych oskarżonego.

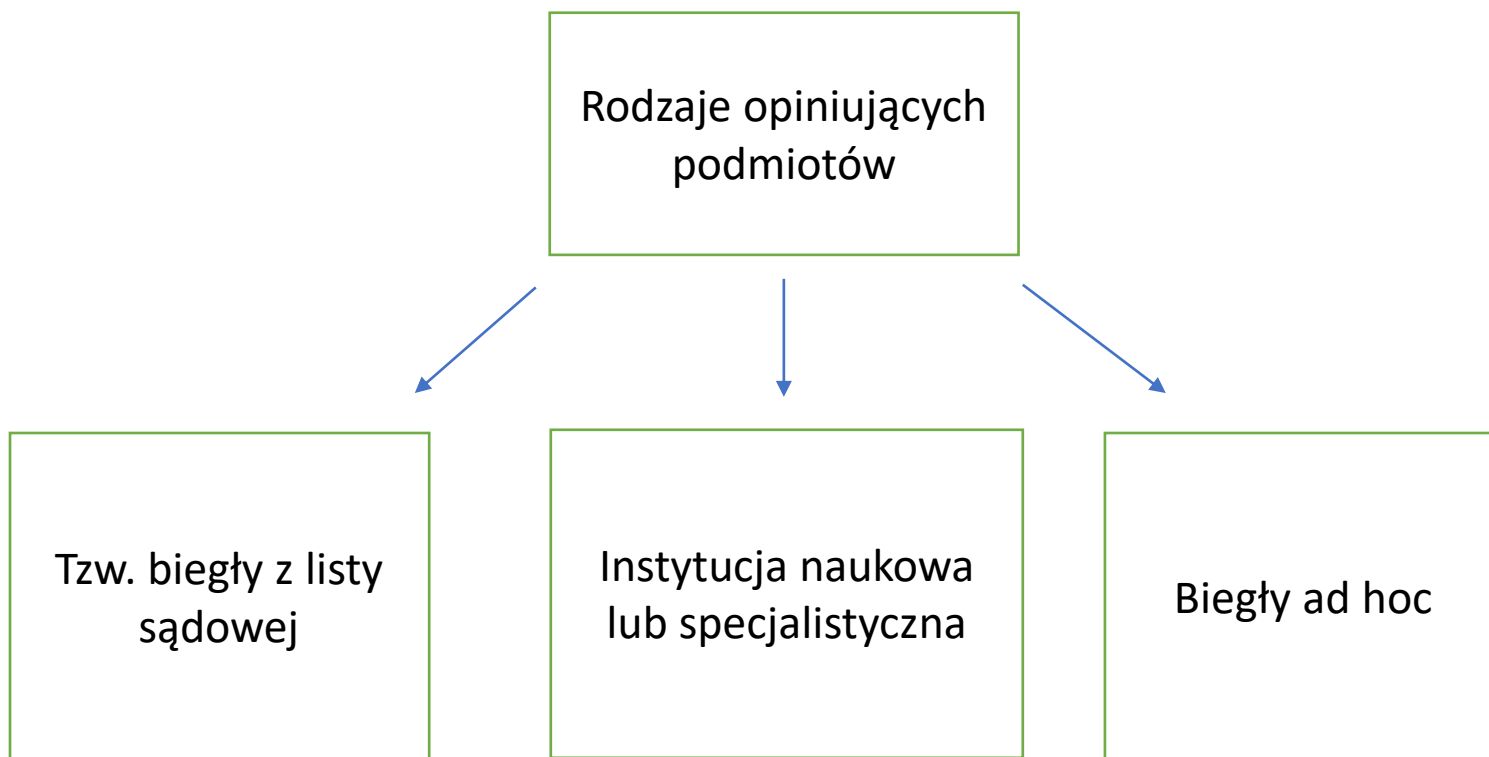
Art. 561 § 3 k.p.c.- przed udzieleniem zezwolenia zawarcie małżeństwa osobie chorej psychicznie lub dotkniętej niedorozwojem umysłowym, sąd ma obowiązek zasięgnięcia opinii biegłego lekarza, w miarę możliwości psychiatrę.....

Ekspertyzy fakultatywne, zlecane gdy zaistnieje potrzeba stwierdzenia okoliczności mających wpływ na rozstrzygnięcie sprawy.

Problem superekspertyzy, czyli ekspertyzy o ekspertyzie

Nie ma takiej instytucji w polskim ustawodawstwie. Nie ma hierarchii biegłych, czyli lepszych i gorszych biegłych. W związku z tym nie może być sytuacji, w której inny „lepszy biegły” ocenia trafność wcześniejszej opinii. W przypadku braku możliwości ich przeprowadzenia biegły może wypowiedzieć się co do trafności wyboru metody badań. W innym przypadku dopuszczalne jest przeprowadzenie ponownych czynności badawczych i wydanie w ich wyniku opinii.

Rodzaje biegłych

Równa wartość dowodowa opinii w . w. podmiotów.

1. Biegły z listy sądowej (pojęcie występuje w art.195 k.p.k.).

Jego status reguluje Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości w sprawie biegłych sądowych z 24.01.2005 r.

Listy biegłych sądowych.

2. Instytucja naukowa lub specjalistyczna- art.193 § 2 k.p.k., 290 k.p.c. (np. w razie pojawienia się przesłanek z art.201 k.p.k.; gdy wymagane jest użycie sprzętu specjalistycznego, czy wykonanie skomplikowanych badań).

Instytut Ekspertyz Sądowych im. Jana Sehna

Placówki uniwersyteckie

Centralne Laboratorium Kryminalistyczne i wojewódzkie laboratoria policyjne

Polskie Towarzystwo Kryminalistyczne <http://kryminalistyka.pl/>

<https://www.testdna.pl/dla-sadow/>

<http://www.modus-spectrum.pl/>

PCA ustawa z dnia 13.04.2016 r. o systemach oceny zgodności i nadzoru rynku (t.j. Dz. U. z 2019 r. poz.544).

3. Biegły powoływany „ad hoc”- art.195 k.p.k.-
każda osoba, o której wiadomo, że ma
odpowiednią wiedzę w danej dziedzinie.

Warunki powołania biegłego

1. Potrzeba stwierdzenia okoliczności mających **istotne znaczenie** dla rozstrzygnięcia sprawy ,
stwierdzenie ich **wymaga wiadomości specjalnych** – art.193 k.p.k., art.84 k.p.a., art. 278 k.p.c.

Istotne znaczenie ma okoliczność, która w konkretnej sprawie może mieć wpływ na np. określenie zakresu odpowiedzialności karnej oskarżonego.

Art. 193. KPK

§ 1.

Jeżeli stwierdzenie okoliczności mających istotne znaczenie dla rozstrzygnięcia sprawy wymaga wiadomości specjalnych, zasięga się opinii biegłego albo biegłych.

Art. 278. KPC

§ 1.

W wypadkach wymagających wiadomości specjalnych sąd po wysłuchaniu wniosków stron co do liczby biegłych i ich wyboru może wezwać jednego lub kilku biegłych w celu zasięgnięcia ich opinii.

Art. 84. KPA

§ 1.

Gdy w sprawie wymagane są wiadomości specjalne, organ administracji publicznej może zwrócić się do biegłego lub biegłych o wydanie opinii.

2. Powołanie biegłego przez organ procesowy

(w przypadku opinii psychiatrycznej, opinii z zakresu seksuologii, udziału biegłego lekarza lub psychologa w przesłuchaniu świadka, przeprowadzenia przez biegłego lekarza lub psychologa badania oskarżonego, otwarcia zwłok, uprawnionym do dopuszczenia dowodu jest prokurator w postępowaniu przygotowawczym, a sąd w postępowaniu sądowym).

Strona postępowania może wnioskować o powołanie biegłego (w tym o powołanie konkretnych biegłych).

Biegłego może powołać organ procesowy z urzędu.

(art.167 k.p.k.)

W postępowaniu cywilnym decyzja o dopuszczeniu dowodu z opinii biegłego należy do sądu- art.278 k.p.c.

Wnioski składają strony. Sąd może dopuścić dowód niewskazany przez stronę- art. 232 k.p.c.

W postępowaniu administracyjnym prawo w zakresie przeprowadzenia dowodu z opinii biegłego ma organ procesowy - art. 84 k. p.a.

Przed powołaniem biegłego należy:

- zapoznać się z aktami sprawy (czy pojawiają się wątpliwości, których usunięcie wymaga wiadomości specjalnych?), wskazanie powodu, dla którego powołuje się biegłego,
- wybrać moment powołania biegłego,
- wybrać biegłego odpowiedniej specjalności
(wiedza powołującego na temat określonego rodzaju badań - jakie ślady mogą być badane, cel badań, jaki materiał badawczy).

Wybór najlepszego biegłego, czyli osoby, której wiedza jest najbardziej adekwatna do charakteru i rodzaju ustalanych okoliczności.

3. Postanowienie o powołaniu biegłego

Podstawą prawną do sporządzenia postanowienia o powołaniu biegłego jest art. 94 i 194 k.p.k.

W postępowaniu cywilnym i administracyjnym odnośnie postanowienia o powołaniu biegłego ma zastosowanie art. 236 k.p.c. i art. 124 k.p.a.

Prawa biegłego

1. Prawo do wydania opinii co do przedmiotu i zakresu badań określonych w postanowieniu o powołaniu biegłego. Jest ono ograniczone zakresem specjalności biegłego i rodzajem posiadanych wiadomości specjalnych.

Mimo, że sposób przedstawienia opinii: ustnie lub pisemnie określany jest przez organ procesowy, to biegły ma prawo wnosić o przyzwolenie na lepszą dla niego formę przekazania opinii.

Prawo biegłego do przesłuchania, np. w sytuacji sprzecznych opinii, gdy biegły zainteresowany jest obroną swoich poglądów.

Prawo do niezależności w opiniowaniu. Biegły kieruje się jedynie wskazaniami wiedzy specjalnej i doświadczeniem życiowym.

2. Prawo do odmowy pełnienia funkcji biegłego

Art. 195 nakazuje, że *do pełnienia czynności biegłego jest obowiązany nie tylko biegły sądowy, lecz także każda osoba, o której wiadomo, że ma odpowiednią wiedzę w danej dziedzinie.*

Powody odmowy opiniowania w danej sprawie:

- subiektywne- brak (według oceny biegłego) wiedzy lub kwalifikacji w danej dziedzinie, nieposiadanie odpowiednich urządzeń technicznych niezbędnych do wykonania badań, powody osobiste (np. choroba),
- powody obiektywne- okoliczności będące podstawą wyłączenia biegłego- art. 196 § 1 k. p. k.

Art. 196 § 1 k.p.k.

*Nie mogą być biegłymi osoby wymienione w **art. 178** (bezwzględne zakazy dowodowe), **art. 182** (prawo odmowy zeznań) i **art. 185** (zwolnienie od złożenia zeznania lub udzielenia odpowiedzi) oraz osoby, do których odnoszą się odpowiednie przyczyny wyłączenia wymienione w **art. 40 § 1 pkt 1-3 i 5** (wyłączenie sędziego z mocy prawa), osoby powołane w sprawie w charakterze świadków, a także osoby, które były świadkiem czynu.*

Art. 178 k.p.k.

Nie wolno przesłuchiwać jako świadków:

- 1) obrońcy albo adwokata lub radcy prawnego działającego na podstawie **art. 245 § 1** (kontakt zatrzymanego z adwokatem lub radcą prawnym, zawiadomienie o zatrzymaniu), co do faktów, o których dowiedział się udzielając porady prawnej lub prowadząc sprawę;*
- 2) duchownego co do faktów, o których dowiedział się przy spowiedzi.*

Art. 182 k.p.k.

§ 1. Osoba najbliższa dla oskarżonego może odmówić zeznań.

§ 2. Prawo odmowy zeznań trwa mimo ustania małżeństwa lub przysposobienia.

§ 3. Prawo odmowy zeznań przysługuje także świadkowi, który w innej toczącej się sprawie jest oskarżony o współudział w przestępstwie objętym postępowaniem.

Art. 185k.p.k.

Można zwolnić od złożenia zeznania lub odpowiedzi na pytania osobę pozostającą z oskarżonym w szczególnie bliskim stosunku osobistym, jeżeli osoba taka wnosi o zwolnienie.

Art. 40 § 1 pkt 1-3 i 5

§ 1. Sędzia jest z mocy prawa wyłączonej od udziału w sprawie, jeżeli:

- 1) sprawa dotyczy tego sędziego bezpośrednio;*
- 2) jest małżonkiem strony lub pokrzywdzonego albo ich obrońcy, pełnomocnika lub przedstawiciela ustawowego albo pozostaje we wspólnym pożyciu z jedną z tych osób;*
- 3) jest krewnym lub powinowatym w linii prostej, a w linii bocznej aż do stopnia pomiędzy dziećmi rodzeństwa osób wymienionych w pkt 2 albo jest związany z jedną z tych osób węzłem przysposobienia, opieki lub kurateli;*
- 5) brał udział w sprawie jako prokurator, obrońca, pełnomocnik, przedstawiciel ustawowy strony, albo prowadził postępowanie przygotowawcze;*

Art. 196 § 3 k. p. k.

Jeżeli ujawnią się powody osłabiające zaufanie do wiedzy lub bezstronności biegłego albo inne ważne powody, powołuje się innego biegłego.

Np. art. 199 k.p.k.

Złożone wobec biegłego albo wobec lekarza udzielającego pomocy medycznej oświadczenia oskarżonego, dotyczące zarzucanego mu czynu, nie mogą stanowić dowodu.

3. Prawo do zapoznania się z materiałami sprawy w zakresie niezbędnym do wydania opinii.

Art. 198 § 1 k. p. k.

Jeżeli jest to niezbędne do wydania opinii, sąd lub prokurator udostępnia biegłemu poszczególne dokumenty z akt sprawy lub uwierzytelnione kopie tych dokumentów.....

Czasami zapoznanie się z aktami sprawy może ułatwić biegłemu wykonanie badań, lepiej zrozumieć mechanizm powstawania materiału badawczego, wyjaśnienie wątpliwości pojawiających się podczas badań.

4. Prawo do udziału w rozprawie i innych czynnościach procesowych oraz aktywności w toku tych czynności.

Celem takiej aktywności może być zbieranie materiałów do opinii, obserwacja oskarżonego i dokonywanie spostrzeżeń.

Realizacja tego prawa ułatwia prowadzenie czynności czy rozprawy organowi procesowemu.

Biegły ma wtedy prawa uczestnika czynności nie będącej stroną procesową. Może w ten sposób zwracać uwagę na np. potrzebę dokonania nowych badań czy czynności procesowych lub możliwość uzyskania nowego dowodu bądź materiału do ekspertyzy, pomóc w zebraniu materiału porównawczego do badań.

NP. Art. 171 § 2 k. p.k.

Prawo zadawania pytań mają, oprócz organu przesłuchującego, strony, obrońcy, pełnomocnicy oraz biegli. Pytania zadaje się osobie przesłuchiwanej bezpośrednio, chyba że organ przesłuchujący zarządzi inaczej.

5. Prawo do przeprowadzenia badań oraz dysponowania odpowiednim materiałem badawczym:

- wybór metody badawczej oraz techniki badań i materiału badawczego (wiadomości specjalne),
- prawo do uzupełnienia materiału badawczego, może zwrócić się do organu procesowego o uzupełnienie materiału, może pomagać w jego uzyskaniu na polecenie lub za zgodą organu procesowego.

6. Prawo do wynagrodzenia i zwrotu kosztów

- za wykonaną pracę,
- udział w rozprawie lub czynności dowodowej.
- zwrot kosztów noclegu, dojazdu, diet.

Są to wydatki Skarbu Państwa, które stanowią składnik kosztów sądowych (art. 616 § 2 k.p.k., art. 618 § 1 pkt 3 i 9 k. p. k.).

Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 24 kwietnia 2013r. w sprawie określenia stawek wynagrodzenia biegłych, taryf zryczałtowanych oraz sposobu dokumentowania wydatków niezbędnych dla wydania opinii w postępowaniu karnym.

7. Prawo do wzmożonej ochrony prawnej

Art. 197 § 2a k. p. k.:

*Jeżeli zachodzi uzasadniona obawa użycia przemocy lub groźby bezprawnej wobec biegłego lub osoby najbliższej w związku z jego czynnościami, **może on zastrzec dane dotyczące miejsca zamieszkania do wyłącznej wiadomości prokuratora lub sądu.** Pisma procesowe doręcza się wówczas do instytucji, w której biegły jest zatrudniony, lub na inny wskazany przez niego adres.*

*Art. 157 § 3 ustawy Prawo o ustroju sądów powszechnych:
W związku z wykonywaniem czynności wynikających
z postanowienia o zasięgnięciu opinii biegły korzysta
z ochrony prawnej przewidzianej dla funkcjonariuszy
publicznych.*

W ustawie nie zostały ujęte szczegółowe regulacje z zakresu uprawnień biegłego sądowego, jako funkcjonariusza publicznego i zakresu przysługującej mu ochrony nadanej tym aktem prawnych.

Pojęcie funkcjonariusza publicznego znajduje się w Kodeksie karnym w art. 115 § 13. Nie wymienia on biegłych.

SN stwierdził w postanowieniu z 8 grudnia 2004 r. (IV KK 126/04), że *wykładnia kryteriów decydujących o uznaniu danej osoby za funkcjonariusza publicznego powinna być podporządkowana rygorom ścisłej wykładni.*

Obowiązki biegłego

1. Obowiązek przyjęcia i pełnienia funkcji biegłego

Biegły może być zwolniony od tego obowiązku tylko w wyjątkowych przypadkach.

Obowiązek przeprowadzenia badań (wyłączając opinię abstrakcyjną) samodzielnie. Jeśli wykonywane są czynności techniczne przez inne osoby, wtedy ich dane muszą być uwzględnione w opinii.

Obowiązek przeprowadzenia ekspertyzy zgodnie z postanowieniem o dopuszczeniu dowodu z opinii biegłego. Organ procesowy ma prawo wprowadzenia zmian co do zakresu zleconej ekspertyzy, może zastrzec swoją obecność przy jej przeprowadzaniu pod warunkiem, że nie będzie że nie wpłynie to ujemnie na jej wynik.

2. Obowiązek złożenia pełnej opinii, ustnej lub pisemnej w zależności od polecenia organu procesowego.

Składniki opinii określa **art. 200. k.p.k.**:

§ 1. W zależności od polecenia organu procesowego biegły składa opinię ustnie lub na piśmie.

§ 2. Opinia powinna zawierać:

- 1) imię, nazwisko, stopień i tytuł naukowy, specjalność i stanowisko zawodowe biegłego;*
- 2) imiona i nazwiska oraz pozostałe dane innych osób, które uczestniczyły w przeprowadzeniu ekspertyzy, ze wskazaniem czynności dokonanych przez każdą z nich;*
- 3) w wypadku opinii instytucji - także pełną nazwę i siedzibę instytucji;*
- 4) czas przeprowadzonych badań oraz datę wydania opinii;*
- 5) sprawozdanie z przeprowadzonych czynności i spostrzeżeń oraz oparte na nich wnioski;*
- 6) podpisy wszystkich biegłych, którzy uczestniczyli w wydaniu opinii.*

§ 3. Osoby, które brały udział w wydaniu opinii, mogą być, w razie potrzeby, przesłuchiwane w charakterze biegłych, a osoby, które uczestniczyły tylko w badaniach - w charakterze świadków.

3. **Obowiązek bezstronności i sumienności w wykonywaniu czynności biegłego. Obowiązek złożenia prawdziwej, zgodnej z wiedzą i przekonaniem biegłego opinii.**

Obowiązek złożenia **przysięczenia**. Biegli z listy sądowej składają je przy ustanawianiu ich w tym charakterze, pozostali na podstawie art. 197 § 1 k.p.k. wtedy gdy zostanie wezwany na rozprawę lub uczestniczy w czynnościach z udziałem sędziego wyznaczonego- przed przystąpieniem do złożenia opinii. Można odstąpić od przysięczenia , jeśli nie sprzeciwiają się temu strony.

Przed złożeniem przyrzeczenia uprzedza się biegłego o odpowiedzialności karnej.

W postępowaniu przygotowawczym biegły zostaje uprzedzony o odpowiedzialności karnej w postanowieniu o dopuszczeniu dowodu z opinii biegłego. Gdy zostanie wezwany na przesłuchanie, podpisuje oświadczenie o uprzedzeniu go o odpowiedzialności karnej za złożenie fałszywej opinii.

Biegły ad hoc, jeśli składa tylko opinię pisemną, nie ma możliwości złożenia przyrzeczenia.

4. Obowiązek stawienia się na wezwanie organu procesowego i udziału w czynnościach.

5. Obowiązek zachowania w tajemnicy informacji uzyskanych w toku ekspertyzy.

Biegli wykonujący ekspertyzę są czasami objęci obowiązkiem zachowania tajemnicy zawodowej, wynika on z norm zwyczajowych, etycznych, a czasami wynikają z przepisów szczegółowych, np. regulujących zawód lekarza. Za przekroczenie jej grozi odpowiedzialność dyscyplinarna czy służbowa.

Zwolnienie z tajemnicy dotyczących informacji niejawnych (tajne lub ściśle tajne), służbowej i zawodowej określają przepisy art. 179 i 180 k.p.k..

Biegły jest również zobowiązany do nieudzielania informacji dotyczących toczącego się postępowania, które uzyskał w toku przeprowadzania badań i wydawania opinii.

6. **Inne obowiązki**

- obowiązek wskazywania organowi dopuszczającemu dowód z opinii na konieczność powołania dodatkowego biegłego czy biegłych,
- obowiązek ujawniania znanych mu przyczyn powodujących jego wyłączenie,
- obowiązek doniesienia o przestępstwie, gdy w trakcie ekspertyzy ujawni fakty wskazujące na nowy, nieznany organom ścigania czyn przestępny (art. 304 § 1 k.p.k., art. 240 k.k.).

Odpowiedzialność biegłego

Odpowiedzialność porządkowa biegłego

1. Art. 285. § 1 k.p.k.

Na świadka, **biegłego**, tłumacza lub specjalistę, **który bez należytego usprawiedliwienia nie stawiał się na wezwanie organu prowadzącego postępowanie albo bez zezwolenia tego organu wydalł się z miejsca czynności przed jej zakończeniem**, można nałożyć karę pieniężną w wysokości do 3000 złotych.

2. art. 285 § 2 k.p.k.

W wypadkach określonych w § 1 można
ponadto **zarządzić zatrzymanie i**

przymusowe doprowadzenie świadka.

Zatrzymanie i przymusowe

doprowadzenie biegłego, tłumacza i

specjalisty stosuje się tylko wyjątkowo.....

3. Art. 287 § 1. k.p.k.

Przepis **art. 285 § 1 k. p. k.** stosuje się odpowiednio do osoby, która **bezpodstawnie uchyla się od złożenia zeznania, wykonania czynności biegłego, tłumacza lub specjalisty, złożenia przyrzeczenia**.....

4. Art. 287 § 2 k.p.k.

W razie uporczywego uchyłania się od złożenia zeznania, wykonania czynności biegłego, tłumacza lub specjalisty..... można zastosować, niezależnie od kary pieniężnej, aresztowanie na czas nieprzekraczający 30 dni. Przepis ten stosuje się odpowiednio **w razie uporczywego niestawiennictwa na wezwanie organu prowadzącego postępowanie, jeżeli zarządzenie zatrzymania i przymusowego doprowadzenia, o którym mowa w art. 285 § 2, nie jest wystarczające dla zapewnienia stawiennictwa osoby wezwanej.**

Art. 287. k.p.c.

Za nieusprawiedliwione niestawiennictwo,
za nieuzasadnioną odmowę złożenia
przysięczenia lub opinii albo za
nieusprawiedliwione opóźnienie złożenia
opinii sąd skazuje biegłego na grzywnę.

Art. 88 § 1 k. p. a.

Kto, będąc obowiązany do osobistego stawienia się (art. 51), mimo prawidłowego wezwania nie stawiał się bez uzasadnionej przyczyny jako świadek **lub biegły** albo bezzasadnie odmówił złożenia zeznania, wydania opinii, okazania przedmiotu oględzin albo udziału w innej czynności urzędowej, może być ukarany przez organ przeprowadzający dowód grzywną do 50 zł, a w razie ponownego niezastosowania się do wezwania - grzywną do 200 zł. Na postanowienie o ukaraniu grzywną służy zażalenie.

5. Art. 289 § 1 k.p.k.

Osobę, w tym obrońcę, pełnomocnika lub oskarżyciela publicznego, która przez niewykonanie obowiązków wymienionych w **art. 285 § 1 i 1a** lub **art. 287 § 1** spowodowała dodatkowe koszty postępowania, **można obciążyć tymi kosztami**; dopuszczalne jest obciążenie kosztami kilku osób solidarnie.

Art. 110. k.p.c.

Sąd może zasądzić od świadka, biegłego, pełnomocnika lub przedstawiciela ustawowego – po ich wysłuchaniu – zwrot kosztów wywołanych ich rażącą winą.

Art. 618 f § 1.k.p.k.

Biegłemu i specjaliście nie będącemu funkcjonariuszem organów procesowych powołanym przez sąd lub organ prowadzący postępowanie przygotowawcze **przysługuje wynagrodzenie za wykonaną pracę oraz zwrot poniesionych przez nich wydatków niezbędnych dla wydania opinii.**

Art. 618f §4a-4b k. p. k. - obniżenie lub brak wynagrodzenia (nowelizacja Kodeksu postępowania karnego z 2016 r.)

§ 4a. Jeżeli opinia jest fałszywa, wynagrodzenie oraz zwrot jakichkolwiek kosztów poniesionych przez biegłego związanych z jej sporządzeniem lub złożeniem **nie przysługują**.

§ 4b. Jeżeli opinia **jest nierzetelna lub została sporządzona lub złożona ze znacznym nieusprawiedliwionym opóźnieniem, wynagrodzenie ulega odpowiedniemu obniżeniu**; można również odstąpić od przyznania wynagrodzenia lub zwrotu jakichkolwiek kosztów poniesionych przez biegłego związanych z jej sporządzeniem lub złożeniem.

Odpowiedzialność karna

Art. 233 § 4 k.k.

Kto, jako biegły, rzeczoznawca lub tłumacz, przedstawia fałszywą opinię lub tłumaczenie mające służyć za dowód (w postępowaniu sądowym lub innym postępowaniu prowadzonym na podstawie ustawy), podlega karze pozbawienia wolności od roku do lat 10.

Dobrem chronionym jest prawidłowe funkcjonowanie wymiaru sprawiedliwości.

Warunkiem odpowiedzialności biegłego jest przedstawienie fałszywej opinii co do przedstawionych **faktów** jak i **ocen**.

Ocenę można uznać za fałszywą, gdy jest:

- sprzeczna z aktualnym stanem wiedzy,
- sprzeczna z rzeczywistym stanem faktycznym,
- wynikająca z błędnej metodologii przyjętej przez jej autora (fałszywa obiektywnie).

Oprócz nieprawdziwości opinii w sensie obiektywnym, musi występować nieprawdziwość w sensie subiektywnym, tzn. autor opinii musi być świadomy co do jej obiektywnej niezgodności ze stanem rzeczywistym.

Warunkiem odpowiedzialności jest, aby opinia miała służyć jako dowód w postępowaniu sądowym lub innym postępowaniu prowadzonym na podstawie ustawy.

Forma czynu

Zachowanie się sprawcy może polegać na działaniu lub zaniechaniu.

Przedstawienie fałszywej opinii może polegać nie tylko na podaniu w niej nieprawdziwych faktów, ale także na zatajeniu prawdziwych.

Znamiona skutku

Przestępstwo ma charakter formalny, tzn. do jego istoty nie należy spowodowanie jakiegokolwiek skutku, jest ono dokonane z chwilą przedstawienia opinii.

Podmiot

Przestępstwo indywidualne- sprawcą może być biegły, rzeczoznawca, tłumacz.

Strona podmiotowa

Czyn może być popełniony w zamiarze bezpośrednim jak i ewentualnym. Zgodnie z innymi poglądami, tylko w zamiarze bezpośrednim.

Działanie intencjonalnie skierowane na wprowadzenie w błąd.

Art. 233 § 4a k. p. k (nowelizacja Kodeksu postępowania
karnego z 2016 r.)

Jeżeli sprawca czynu określonego w § 4 działa nieumyślnie,
narażając na istotną szkodę interes publiczny, podlega karze
pozbawienia wolności do lat 3.

Przestępstwo materialne, dokonane z chwilą narażenia na
istotną szkodę interes publiczny.

Przestępstwo nieumyślne.

Biegłemu należy wykazać niedbalstwo lub nieostrożność.

Zachowanie biegłego definiowane jest przez nieostrożność, nierzetelność (niezachowanie reguł postępowania).

Wykazanie nierzetelności czy nieostrożności może wymagać wydania opinii w tej sprawie.

Krytykowane jest pojęcie *nieumyślne przedstawienie fałszywej opinii* ze względu na sprzeczność między pojęciem fałszywości a brakiem umyślności działania.

Rozróżnienie między opinią błędną, niejasną bądź niepełną a nieumyślnie fałszywą może być trudne.

Rodzić może sytuacje ścigania biegłych, których opinie nie odpowiadają oczekiwaniom organów prowadzących postępowanie.

Ustawodawca decydując się na penalizację nieumyślnego „fałszowania” opinii, jednocześnie utrzymuje i wzmacnia odpowiedzialność porządkową biegłych (zjawisko multiplikacji odpowiedzialności- zastosowanie równocześnie sankcji: porządkowych i karnych).

Może dojść do sytuacji, gdy biegły kolejny raz podtrzymując swoją opinię, która zdaniem sądu jest niepełna (np. biegły nie uwzględnia materiału, który według niego nie ma wartości poznawczej), może być ukarany karą finansową, następnie aresztowany, jego wynagrodzenie może być pomniejszone, a następnie pociągnięty do odpowiedzialności karnej.

Art. 233 § 5. k.p.k. Sąd może zastosować nadzwyczajne złagodzenie kary, a nawet odstąpić od jej wymierzenia, jeżeli:

- 1) fałszywe zeznanie, opinia, ekspertyza lub tłumaczenie dotyczy okoliczności niemogących mieć wpływu na rozstrzygnięcie sprawy,
- 2) sprawca dobrowolnie sprostuje fałszywe zeznanie, opinię, ekspertyzę lub tłumaczenie, zanim nastąpi, chociażby nieprawomocne, rozstrzygnięcie sprawy.

Odpowiedzialność cywilna

Odpowiedzialności cywilna biegłych sądowych jest przedmiotem dyskusji prawniczej. Formułowane są dwa przeciwstawne stanowiska.

- Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 12 czerwca 2008 r. (K 50/05) w sprawie dot. statusu biegłego sądowego w kontekście podatku od towarów i usług (VAT)- biegły jest samodzielnym wykonawcą ekspertyzy, samodzielnym autorem opinii, ponosi odpowiedzialność samodzielnie.

SN poparł to stanowisko w wyroku z dnia 29 maja 2015 r.

- Przedstawiciele drugiego stanowiska powołują się na art. 430 k.c.

Kto na własny rachunek powierza wykonanie czynności osobie, która przy wykonywaniu tej czynności podlega jego kierownictwu i ma obowiązek stosować się do jego wskazówek, ten jest odpowiedzialny za szkodę wyrządzoną z winy tej osoby przy wykonywaniu powierzonych jej czynności.

Z przepisu wynika, że odpowiedzialność za czynności podejmowane przez biegłego ciąży na Skarbie Państwa.

Ocena funkcjonowania modelu biegłego w Polsce

1. Raport NIK *Funkcjonowanie biegłych w wymiarze sprawiedliwości.*

- Obecny model funkcjonowania instytucji biegłego nie gwarantuje powoływania na potrzeby postępowań prawnych osób, zapewniających najwyższą jakość wydawanych opinii oraz terminowość ich sporządzania.
- Nie daje podstaw do odpowiedniego sprawdzenia kompetencji kandydata na biegłego w ramach procedury wpisu na listę biegłych sądowych, a w konsekwencji w sytuacji powoływania biegłego w konkretnej sprawie.

- Zaproponowane w projekcie ustawy o biegłych sądowych z 2014 r. zmiany nie są niewystarczające i nie zapewniają efektywnego funkcjonowania modelu biegłego w wymiarze sprawiedliwości .

*2. Strengthening the Polish Justice System
(2008r.)- projekt polsko-austriacki.*

*3. Biegli sądowi w Polsce. , którego
inicjatorem była Helsińska Fundacja Praw
Człowieka (2014 r.) .*

*4. Modele Funkcjonowania biegłych w krajach
Unii Europejskiej (2015 r.) – ekspertyza dla
NIK.*

*5. Ocena kompetencji biegłych sądowych.
Oczekiwania i rekomendacje (2015 r.)- projekt
unijny Forensic Watch.*

Najważniejsze sformułowane rekomendacje:

1. Ustawowe uregulowanie instytucji biegłych sądowych i instytutów specjalistycznych.
2. Stworzenie list biegłych sądowych o jednakowej budowie w całym kraju i połączenie ich w ogólny wykaz w Ministerstwie Sprawiedliwości lub wprowadzenie jednej tylko, centralnej listy biegłych sądowych i instytutów specjalistycznych w ramach Ministerstwa Sprawiedliwości.
3. Stworzenie list instytucji specjalistycznych.....
4. Ustalenie jednolitej systematyki dyscyplin i specjalności biegłych.

4. Zmiana systemu wpisywania na listę podmiotów opiniujących. Wpisu dokonywałby prezes sądu okręgowego, ale miałby możliwość konsultowania swojej decyzji z ekspertami w danej dziedzinie w celu zweryfikowania poziomu kwalifikacji kandydata.

5. Gromadzenie i udostępnianie informacji dotyczących oceny pracy biegłych przez podmioty zlecające ekspertyzę i strony procesowe.

6. Obowiązek dokształcania się przez biegłych w zakresie regulacji prawnych dotyczących opiniowania a także w zakresie wiadomości specjalnych jakimi dysponuje.

7. Wynagrodzenie biegłego dostosowane do wymagań rynkowych.

8. Prowadzenie przy prezesach sądów rejestrów opinii wydawanych przez biegłych.

Założenia projektu ustawy o biegłych sądowych przekazanego do analizy i oceny przez środowiska akademickie w 2019 r. :

1. Korzystanie przez biegłego z ochrony przysługującej funkcjonariuszowi publicznemu.
2. Prowadzenie jednej listy biegłych i wykazu instytucji naukowych lub specjalistycznych przez Ministra Sprawiedliwości.

3. Podstawą wpisu na listę lub wykaz byłoby uzyskanie certyfikatu wydawanego przez dyrektora Instytutu Ekspertyz Sądowych, po uzyskaniu opinii właściwego miejscowo Komendanta Wojewódzkiego Policji lub Komendanta Stołecznego Policji i po ewentualnym zasięgnięciu opinii Komisji Standardów Opiniowania . Możliwość odwołania od decyzji IES.

4. Ograniczenia wiekowe biegłych sądowych. Funkcję biegłego mogłaby pełnić osoba do 70 roku życia.

5. Funkcję biegłego będzie mogła pełnić osoba, która posiada teoretyczne wiadomości specjalne oraz co najmniej pięcioletnie doświadczenie w dziedzinie, w której zamierza wykonywać czynności biegłego.

6. Etapowa wypłata wynagrodzenia i poniesionych nakładów za sporządzenie opinii (każdy rodzaj podmiotów opiniujących). Jego 50 % byłoby wypłacone niezwłocznie po sprawdzeniu przez organ prowadzący postępowanie wyliczenia należności. Kolejna część po zgłoszeniu uwag stron postępowania i po podjęciu przez organ procesowy decyzji, czy będzie ona stanowiła podstawę orzekania (jednak do 6 miesięcy od jej przedłożenia).

Zastrzeżenia do projektu:

- niezgodność postanowień projektu z unormowaniami prawnymi Kodeksu postępowania karnego, ograniczone prawo wyboru odpowiedniego podmiotu do przeprowadzenia ekspertyzy (zasada wyboru najlepszego biegłego), projekt wskazuje na szczególnie uzasadnione przypadki powoływania biegłego ad hoc,
- w zakresie braku jasnych i obiektywnych zasad dotyczących procedury certyfikowania biegłych. Podmiot który będzie tego dokonywać jest przedstawicielem instytucji, która również opiniuje w postępowaniach prawnych, a poza tym funkcjonuje w strukturze Ministerstwa Sprawiedliwości,
- ograniczenia wiekowe
- kwestia wynagrodzenia, sposób jego wypłaty, brak uregulowań co do wysokości wynagrodzeń.

- Ewa Gruza, Mieczysław Goc, Jarosław Moszczyński, Kryminalistyka, czyli rzecz o metodach śledczych, Warszawa 2008
- Jerzy Kasprzak, Bronisław Młodziejowski, Wacław Brzęk, Jarosław Moszczyński, **Kryminalistyka** Difin 2006,
- Grażyna Kędzierska, Włodzimierz Kędzierski, **Kryminalistyka: wybrane zagadnienia techniki**, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Policji w Szczytnie , 2011 ,
- Tadeusz Hanausek ,**Kryminalistyka. Zarys wykładu** Wydawnictwo: Wolters Kluwer Polska sp. z o.o. 2009 ,
- Mariusz Kulicki, Violetta Kwiatkowska-Darul, Leszek Stępka, Kryminalistyka. Wybrane zagadnienia z praktyki śledczo-sądowej, Wydawnictwo: Uniwersytet Mikołaja Kopernika 2009,
- **Kryminalistyka**, red. Jan Widacki Wydawnictwo: C.H.Beck 2012,
- S. Kalinowski, Biegły i jego opinia, Wydawnictwo CLK KGP, Warszawa 1994,
T. Tomaszewski, Biegły i jego opinia w procesie karnym, Kraków 2000),
J. Jerzewska, Od oględzin do opinii biegłego. Poradnik dla prowadzących postępowanie karne, Dom Wydawniczy ABC 2005,
P. Kruszyński (redaktor), M. Błoński, M. Zbrojewska, Dowody i postępowanie dowodowe w procesie karnym. Komentarz praktyczny z orzecznictwem. Wzory pism procesowych., Warszawa 2015.